

Ompelijattarista taistoon

Naisten toimijuus Oulun Työväenyhdistyksen naisosastossa vuosina 1899–1905

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historia

Kandidaatintutkielma

25.05.2022

Sini-Marija Nissinen

Sisällys

Johdanto	3
1. Oulun Työväenyhdistyksen naisosaston synty.....	8
2. Naiset huvitoimikunnassa ja aktiivisuuden notkahdus	16
3. Ompelijatar -osasto ja ääni naisille	19
Loppulause	23
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	25

Johdanto

Kandidaatintutkielman aiheeni on Oulun Työväenyhdistyksen (OTY) naisosaston naiset, myöhemmältä nimeltään Oulun Sosialistinen Naisyhdistys, ja heidän toimijuutensa yhdistyksen sisällä. Osaston kehityskulku noudattelee pitkälti samanlaista linjaa, kun työväennaisten taival suomalaisessa yhteiskunnassa ylipäättänsä. Aihe on merkityksellinen, koska se avaa naisten osaa työväenliikkeessä ja heidän monesti sivuun jäävää rooliaan työväenyhdistyksen ja työväenliikkeen piirissä.

Aiheeni päätutkimuskysymyksenä on, mikä oli naisten rooli Oulun Työväenyhdistyksen naisosastossa, huvitoimikunnassa ja ompelijatar -osastossa¹? Viimeksi mainitut ovat vahvasti kytköksissä naisosastoon ja ompelijatar -osasto syntyi sen raunioille. Perehdyn siihen, miten naisten valtaa määriteltiin yhdistyksen sisällä ja minkälainen positio naisille annettiin. Minkälaisissa tehtävissä he mahdollisesti toimivat yhdistyksessä ja omassa osastossaan? Lisäksi aion kiinnittää huomiota siihen, onko havaittavissa tyytymättömyyttä saatuihin rooleihin ja kuinka paljon naisten ääni ylipäättään on esillä aineistossani.

Naisosasto sai alkunsa vuonna 1899, joten pääasiallisesti tulen tutkimuksessani käsittelemään perustamisvuoden jälkeisiä tapahtumia. Käsittelem aihettani 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puoliväliin, johon alkuperäislähdeaineistoni vastaa parhaiten. Painopiste pitäytyy osaston alkuvuosissa, kun Oulun Työväenseura (OTS) oli murroksessa ja porvarillisen kauden jälkeen radikaalimpaa aatetta alkoi virrata yhdistykseen ja johtokuntaan valittiin entistä enemmän työläisiä. Yhdistyksestä tuli aiempaa ammattiosastomaisempi ja vuonna 1898 se lakkasi olemasta Oulun Työväenseura. Tilalle tuli Oulun Työväenyhdistys, joka toimi eräänlaisena keskuselimenä eri ammattiosastoille. Oulussa porvarilliset tahot olivat olleet OTS:n johdossa, mutta Åströmin tehdastyöläisten lakko vuonna 1897 laittoi uusiksi voimasuhteita yhdistyksen sisällä ja ammatillinen järjestäytyminen alkoi entistä voimakkaampana ja uusia osastoja alkoi syntyä.²

¹ Alkuperäisessä pöytäkirjassa käytetään termiä ”Ompelijatar osasto”, mutta nykyaikaisen kirjoitusasun takia käytän ”ompelijatar” -sanaa. Pöytäkirja (Ptk) Ompelijatar ammattiosastolle s.18. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. Työväen Arkisto (TA).

² Kenttä 1986, 63.

Tarkastelen naisten toimijuutta aina vuoden 1905 ompelijatar -seuran pöytäkirjojen vuosikertomukseen asti. Tällöin yhteiskunnallinen tilanne muuttui; vuoden 1905 suurlakon seurauksena Suomeen kohdistui Venäjän hallituksesta sortotoimenpiteitä. Toimenpiteiden seurauksena poliittiset tahot järjestäytyivät Suomessa aktivistitoimintaan tai passiiviseen vastarintaan. Porvariston ja työväestön välille alkoi syntyä eripuraa lakon seurauksena³. Lakko muutti myös Oulun työväestön ja porvariston välejä entistä viileämpään suuntaan ja järjestäytyneitä kaarteja alettiin perustaa, kun pelko Venäjän mahdollisista aseellisista toimista Suomea kohtaan oli havaittavissa.⁴

Täsmällisintä kuvaa naisten toiminnasta ja naisosaston alkutaipaleen tilanteesta antoi Kalle Hämäläisen *Oulun työväenyhdistys 60 vuotta: katsaus kuuden vuosikymmenen toimintakauteen* (1946). Hämäläisen haastattelut naisosaston alkuperäisjäseniltä Mandi Ahlstedtilta ja Jenni Kästämältä olivat tutkimukseni kannalta otollisinta sisältöä, koska ne konkreettisesti kuvasivat naisten toimijuutta yhdistyksen sisällä ja sitä, miten naiset roolinsa kokivat. Ilman näitä suhteellisen lyhyitä haastatteluja olisi tutkimukseni jäänyt osaston pöytäkirjojen hyvin asiapitoisen sisällön varaan. Sanomalehti *Kaiussa* oli myös muutamia pidempiä kokouksien kuvailuja, jossa tehtiin laajempaakin katsausta naisosaston toiminnasta.

Toinen Oulun Työväenyhdistyksen historiikeista, eli Risto Kentän *Oma apu, paras apu: Oulun Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys ry. 100 vuotta 1886–1986* (1986) kattaa paljon paikallistason kuvausta Oulun kaupungista ennen yhdistyksen syntymistä ja elävöittää kuvillaan henkilöistä ja rakennuksista ymmärrystä siitä mihin yhdistys ja myöhemmin naisosasto syntyi. Se oli tutkimuskysymästäni ajatellen vaillinainen teos. Se kattaa Työväenyhdistyksen kronologisesti etenevää toimintaa ja taitekohtia, aina uskonnollisesta toiminnasta näyttämöesityksiin, mutta siinä ei ole lukuakaan omistettu naisten toiminnalle yhdistyksessä.

Aihepiiri tutkimuksessani sijoittuu ensisijaisesti sukupuolentutkimuksen puolelle, mutta siinä on elementtejä myös poliittisen historian kentältä. Sukupuolentutkimusta se on siltä

³ Kenttä 1986, 94–98.

⁴ Kenttä 1986,98.

osin, että aiheeni koskee naisia ja luokkaa ja sitä mitä naissukupuoli merkitsee oman tutkimuskohteeni kannalta yhteisössä⁵. Naisten sijoittumista suomalaiseen työväenliikkeeseen on tutkinut Maria Lähteenmäki, jonka *Vuosisadan naisliike: Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa* (2000) on ensisijainen tutkimuskirja ajatellen naisnäkökulmaa ja poliittisen ideologian yhdistymistä. Tämän lisäksi avaan aihetta Aino Saarisen *Vapautta naisille! Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta* (1986) ja Sosialidemokraattisten naisten julkaisun *Työläisnaisen tarina* (1995) teosten avulla.

Alkuperäislähteenä toimi Työväen Arkiston digitoima Oulun Sosialistisen Naisyhdistyksen pöytäkirjat N.O Huvitoimikunnalle 1900–1907 ja pöytäkirjat Ompelijatar -osastolle, jotka olivat samassa nidoksessa yhdistettynä. Hyödynsin tutkielmassani kokouskirjauksia vuoden 1905 ompelijatar -osaston vuosikertomukseen asti. Varsinaisia naisosaston pöytäkirjoja ei tältä kyseiseltä ajalta ollut saatavilla, koska niitä ei ole alkuvuosilta asti päätyntynyt arkistoon asti⁶, mutta toimikunta ja osasto linkittyvät voimakkaasti naisosastoon ja niissä toimivat samat jäsenet. Lisäksi täydennystä tutkielmaan toi Oulun Työväenyhdistyksen pöytäkirjat 1900-luvun alusta.

Oulun Työväenyhdistyksen pöytäkirjoista vuodelta 1899 ei löydy paljon mainintoja naisosaston perustamisesta tai muutoinkaan sen toiminnasta, eikä lähdeaineistoon ulotu osaston syntymävuodelle asti. Tämän vuoksi en päässyt käsiksi alkuperäisiin jäseniin ja ensimmäisiin pöytäkirjamerkintöihin. Tästä lähteiden osittaisesta puutteesta lienee syyttämisen Oulussa sattuneita ilmapommituksia, jotka tuhosivat Oulun Työväenyhdistyksen arkiston ja kirjaston. Säilynyttä arkistoaineistoa on lähetetty Työväen Arkistoon 1920-luvulla.⁷

Tutkielmassani esiintyvistä käsitteistä keskeisin on toimijuus. Tutkielmani kontekstissa se tarkoittaa sitä, miten naiset yhteisönä toimivat naisosastossa Oulun Työväenyhdistyksessä ja miten heidän toimintaansa ohjasivat sisä- ja ulkopuolelta tulevat rakenteet. Työsäni käsittelen naisten toimijuutta paikallisessa, yhdistyksen sisässä olevan osaston tasolla, en yhteiskunnallisella.⁸

⁵ Sukupuolentutkimus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut.

⁶ Päivystäjä Työväen Arkisto sähköposti tekijälle 3.5.2022.

⁷ Hämäläinen 1946, 1.

⁸ Toimijuus. Tieteen termipankin verkkosivut.

Tutkimuksen analysointi tapana toimii laadullinen tutkimus. Se on aineistolähtöinen ja keskityn tutkimuksessani hahmottamaan OTY:n sisällä toimineen osaston naisten poliittista toimijuutta ja liitän sen aikakaudella vallitsevaan sosiaaliseen todellisuuteen.⁹

Kandidaatintutkielman otsaketta siteeraten ”Ompelijattarista taistoon” oli tiivistetysti se tie, mitä naiset kulkivat, kun he alkoivat vaatia oikeuksiaan ja järjestäytymään. Aluksi he toimivat ompelijattarina tai muuna palvelushenkilökuntana, ja siitä pikkuhiljaa ammattikuntansa turvin lähtivät tavoittelemaan tasa-arvoa työlleen työväenliikkeissä. Tähän kimmokkeena toimi se, että työläistaustaiset naiset pääsivät osallisiksi yhteiskunnallisiin keskusteluihin ollessaan herrasväen parissa töissä. Tuohon aikaan tapetilla oli kansanvalitukselliset keskustelut, fennomaaninen liike¹⁰ ja raittiusliike¹¹. Näillä naisilla oli myös senkaltaista liikkumatilaa, jota ei tyypillisesti tehtaissa työskentelevillä ihmisillä ollut. Moni käsityöläinen piti omaa työtään sellaisessa arvossa, että he identifioituivat enemmän isäntiinsä. Suomessa alkanutta naisten työväenluokan liikehdintää voi sen alkutaipaleella muutoinkin pitää harraste- ja huvitoimintaan keskittyväksi.¹²

Naisten organisoituminen työväenliikkeen sisällä linkittyy 1800-luvun puolivälissä alkaneeseen säätyläisnaisten järjestäytymiseen. Parin vuosikymmenen ajan niin säätyläis- kuin työläisnaisetkin olivat lähestulkoon sama asia. Ajatus nojautuu siihen, että säätyläisnaisten terveydenhuollolliset, sosiaaliset ja kulttuuriset toiminnat suuntautuivat yhteiskunnallisessa asemassa oleviin huono-osaisiin naisiin. Uudistusmieliset säätyläisnaiset olivat toiminnallaan myötämielisiä sille, että naiset järjestäytyisivät ammatillisesti ja katsoivat, että naisiasialle olisi sijaa. Luokkajaottelu tapahtui, kun kysymys naisten kunnallisesta ja valtiollisesta ääni- ja vaalioikeudesta oli tapetilla ja työläisnaiset huomasivat, että tässä vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa linkittyvät yhteen nais- ja luokkakysymys, johon säätyläisnaiset eivät olleet valmiita lähtemään mukaan.¹³

⁹ Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2009, 6–7.

¹⁰ Yrjö-Koskisen ja Meurmanin perustama konservatiivinen puolue 1800-l lopussa, jonka pyrkimyksinä suomalainen valtio, jota johtaa suomalaiset. Tavoitteena ei kuitenkaan suomalainen kansa. Tästä eriytyi erinäisiä ryhmiä, jotka olivat paneutuneet ainoastaan kielikysymykseen, esimerkkinä K.F.Kivekäs ja Kaiku-lehti. Kenttä 1986, 23.

¹¹ Raittiusliikkeen pääsäännöllinen tavoite oli saada viinapoltto valtion yksinoikeudeksi. Säätyvaltiopäivillä 1840-luvulla näin tapahtui ja tämä nosti alkoholin hintaa. 1880-luvulla sitä tuli maanlaajuista toimintaa, joka pyrki vähentämään alkoholin kulutusta muun muassa juomalakkojen avulla. 1890-luvulla päämääräksi oli muodostunut alkoholinmyynnin täyskielto, eli kieltolaki astui voimaan. ”Raittiusliike eteni kotipolton kiellostä kohti täysraittiutta”. Itsenäisyys100 verkkosivut.

¹² Lähteenmäki 2000, 25–26.

¹³ Saarinen 1985, 67–68.

Vuonna 1900 Suomeen syntyi ensimmäinen valtakunnallinen Työläisnaisten liitto, joten tässä kohtaa naiset alkoivat kytkeytyä vahvasti luokkasidonnaisuuden kautta työväenliikkeeseen Suomessa.¹⁴ Tämä oli turbulენტista aikaa Suomalaisen työväenliikkeen historiassa; kahtiajakautuminen ja radikalisoituminen oli tapahtumassa, kun niin sanottu wrigh-tiläinen aikakausi oli tiensä päässä ja työväenliike oli irrottautumassa suomalaiskansallisesta liikkeestä.¹⁵

¹⁴ Lähtenmäki 2000, 26.

¹⁵ Kenttä 1986, 83.

1. Oulun Työväenyhdistyksen naisosaston synty

Naiset haluttiin kytkeä osaksi Työväenliikettä Oulussa samanlain kuin muuallakin Suomessa. Työväenpuolueella oli valtapyrkimyksiä, jossa yhtenäisen identiteetin rakentaminen oli tärkeää ja naisista tuli oivia välineitä saada sellaisia kannattajia, joita olisi muuten vaikea tavoittaa. Työläisaktivistit alkoivat erkaantua muista naisliikkeistä ja porvarillista naisjärjestöistä, vaikka yhteisiä päämääriä olisi ollutkin. Porvarilliset naiset olivat toimineet tietynlaisina mentoreina työläisnaisille heidän järjestäytyessään. Irtaantuminen vuosisadan vaihteessa oli siis tärkeää, koska naiset omaksuivat työläisidentiteetin ja halusivat suurempia yhteiskunnallisia muutoksia, kuin mitä porvarilliset kanssasisaret.¹⁶ Työläisnaisliikkeiden järjestäytymisen suurimpina syinä voidaan pitää fennomaanisen kansanvaikutuksen aikaansaamaa kuohuntaa, naisten taloudellisen tilanteen uudelleenmäärittelyn tarvetta ja äänioikeuskysymystä.¹⁷

Oulun naisosasto ei syntynyt siis tyhjiössä vaan kyseessä oli yhteiskunnallisen tilanteen jatkumo ja seuraus, jossa naiset haluttiin valjastaa osaksi työväenliikettä. Tutkielman aiheeni ollessa osasto Oulun Työväenyhdistyksen sisällä, on syytä avata naisten roolia emäyhdistyksessä, koska se läpivalaisee olennaisesti yhdistyksen ja siinä toimineiden miesten asenteita naisia kohtaan. Lähdeaineisto- ja kirjallisuuteni antoi hyvin osviittaa mistä lähtökohdista kolmetoista vuotta myöhemmin Oulun Työväenyhdistyksen jälkeen perustettu naisosasto ponnisti.

Oulun Työväenyhdistyksen syntyhistorian alusta löytyi jo muutamia yhdistyksen toimintaan vaikuttaneita naishenkilöitä. Naisia puhuteltiin useasti rouvina, emäntinä tai neiteinä. Yhdistyksen syntyvuotena vuonna 1886 mainitaan väliaikaiseen toimikuntaan valituksi emännät Holmström, Ohukainen, Mathlin ja Haataja. Miehiä valittiin viisi kappaletta johdokuntaan. Holmström pääsi myös yhdistyksen rahastohoitajaksi maaliskuussa pidetyssä kokouksessa. Samaisessa kokouksessa päätettiin perustaa naisten ehdotuksesta käsityöseura kartuttamaan yhdistykselle varallisuutta. Tähän naisten kehotuksesta pystytettyyn

¹⁶ Lähteenmäki 2000, 33–35.

¹⁷ Lähteenmäki 2000, 45.

seuraan mainittujen naishenkilöiden lisäksi kuuluivat neiti Viitanen ja Hautajärvi. Kyseinen kokous ei ollut Työväenyhdistyksen ensimmäinen, mutta siinä valittiin johtokunta, joten se oli sitä kautta merkityksellinen.¹⁸

Tästä jakaumasta voi päätellä, että naisten osuus yhdistyksessä oli alussa suuri. Tätä samaa ajatusta tukee Kentän kirjoittama yhdistyksen 100-vuotishistoriikin maininta, miten tämänkaltainen tasa-arvoajattelu oli hyvin poikkeava tuon ajan Suomessa.¹⁹ Silmiinpistävää oli huomata, että naisten kehotuksesta päätettiin perustaa käsityöseura. Naiset saivat omalla toiminnallaan ja päätäntävällällänsä asemaa yhdistyksessä siten, että ajoivat yhdistyksen sisään seuran. Emäntä Holmströmin toimi rahastonhoitajana oli myös vahva meriitti ja luottotoimi.

Hämäläisen kirjoittamassa 60-vuotis historiikissa esiintyi muutama otollinen havainto naisten panoksesta Oulun Työväenyhdistyksessä ennen naisosaston perustamista:

Naiset olivat osallistuneet monin tavoin, jo alusta alkaen, Työväenseuraan ja sittemmin Työväenyhdistyksen toimintaan varsinkin huvipuolella, mikä samalla merkitsi varojen hankintaa järjestötoiminnan menoihin. Huvitoimikuntien jäseninä, käsityöseuroissa, näytelmissä ja sekakuoron laulajina he olivat yli vuosikymmenen ajan suorittaneet ahkeraa ja tuloksellista työtä.²⁰

Hämäläinen nosti huvitoimikunnan vuosikertomuksesta vuodelta 1894 esiin seikan, joka osoitti, että naisten panos yhdistykselle oli huomioitu. Miespuolinen jäsen kirjoitti vuosikertomukseen, kuinka toimikunnan miehet eivät ansaitse minkäänlaista kiitosta, koska he olivat olleet suorastaan välinpitämättömiä töitensä kohtaan ja jättäneet kaiken naisille.²¹

Oulun naisosasto syntyi 23.4.1899, eli samana vuonna, kun Suomeen perustettiin Työväenpuolue. Oulun Työväenyhdistyksen miehet perustivat sen, koska pitivät tärkeänä saada naiset osaksi toimintaa ja työväenluokan taistoa. Tällöin osastolle valittiin johtokunta,

¹⁸ Hämäläinen 1946, 8–9.

¹⁹ Kenttä 1986, 42.

²⁰ Hämäläinen 1946, 100.

²¹ Hämäläinen 1946, 52.

joka koostui aluksi suurimmaksi osaksi miehistä. Merkittävintä ei ollut niinkään osaston synty, vaan naisten aktivoiminen mukaan toimintaan. Osaston toiminta oli turbulენტtista; se alkoi hiipua ensimmäisten vuosien jälkeen perustamisesta ja vuonna 1904 alkuperäiseen naisosaston johtokuntaan kuuluneet naiset, eivät vaikuttaneet ollenkaan enää yhdistyksessä.²²

Osaston perustamisen jälkeisenä päivänä ilmestyneessä *Kaiku*-lehdessä oli kattava kirjoitus sen perustamisesta. Työväenyhdistyksen talolla osaan ottajia oli noin 200 naista ja jokunen mies. Kokouksen avasi puuseppä Wuolukka, joka totesi kyseisen tehtävän kuuluvan naisille. Samaten puheenjohtajan tulisi olla nainen, mutta kokoustoimiin perehtyneitä naisia ei ollut. Miesten tuli laittaa alkuun toimi ja kun naispuheenjohtajaa ei löytynyt valittiin muurari M. Hätälä tähän alustavasti. Wuolukka toi esille puheessaan myös naisten kohtaamat epäkohdat ja kehotti heitä liittymään yhteen parempien yhteiskunnallisten oikeuksien puolesta, jota miehetkin olivat saaneet järjestäytyttyään ammattiosastoissa. Puheenjohtajan mukaan itsensä henkinen- ja siveellinen kehittäminen, sekä kokouskeskustelut ja jalostavat hovit tarjoaisivat keinon naisille parempiin olosuhteisiin. Kokouksessa kysyttiin naisosaston perustamisen tarpeellisuudesta Ouluun, johon yleisö vastasi kannatushuudoin. Lopuksi luettiin Helsingin naisosaston sääntöjä, jotta toimikunta voisi laatia säännöt omalle osastolleen.²³

Naisia värvättiin mukaan toimintaan myös lehti-ilmoituksen kautta. *Kaiku*-lehden kokousilmoituksessa kehoitettiin naisia ”Saapumaan keskustelemaan oman naisosaston perustamisesta Työväenyhdistyksen talolle sunn. 23 p. t. k. klo 4 i. pp. huom.! Joka nainen: palveliat, ompeliat n. m.”²⁴ Samaisessa lehdessä oli yleisölle suunnattu kirjoitus osaston perustamisenvuoden ensimmäiseltä kuukaudelta. Kirjoituksessa kerrottiin, kuinka naisosaston kokouksessa oli käsitelty ”joutawia huhuja, joita koko kaupungin yleisö totena kertoo, että olisi päätetty naisosaston kokouksessa tehdä lakko ja tästä asiasta ei ole alkuakaan, niin päätti osasto lausua paheksumislausunnon semmoisten lewittäjille”.²⁵

²² Vuosikertomus Oulun Työväenyhdistyksen (T. v. y.) Naisosaston toiminnasta v. 1909. Oulun Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys C:C1. TA.

²³ *Kaiku* 24.2.1899.

²⁴ *Kaiku* 21.4.1899.

²⁵ *Kaiku* 26.5.1899.

Oulun Työväenyhdistyksen vuoden 1899 pöytäkirjoissa merkille pantavaa oli se, että naisosastolle haluttiin perustamisvuoden syksyllä löytää nimenomaan naisjohtaja. Asia oli niin merkittävä, että naispuolista johtajaa haluttiin etsiä jopa Etelä-Suomesta asti, jos paikallista ei löytyisi. Herra Kaakinen kirjoitti näin pöytäkirjaan:

*Naisosastolle johtajan hankkiminen etelä Suomesta päätettiin jättää tois-
taiseksi. Siksi kunnes mainitun osaston johtokunta tutkisi asiaa ja kuuluste-
lisi osaston mielipidettä, jos saataisiin Oulusta johtaja.*²⁶

Sanomalehti *Louhessa* oli muutamalla lauseella kirjoitettu johtajan valitsemisesta naisosastolle, mutta kirjoituksen ulosannista käy ilmi, että johtajan valitseminen oli pieni asia, jota sunnuntaisessa kokouksessa Oulun Työväenyhdistyksellä oli käyty. Asialistalla tuoloin oli avustaa Vaalan kansankirjaston perustamista ja tärkeimpänä seikkana oli yhtyä Turussa 1899 muodostettuun puoluehallintoon.²⁷ Turun kolmas Suomen työväenyhdistysten yleinen edustajain kokous oli tärkeä etappi suomalaiselle järjestyneelle työväenliikkeelle, koska siellä oleelliseksi asiaksi nousi itsenäisen puolueen perustaminen työläisille. Kokouksessa oli mukana myös edustusta Oulun Työväenyhdistyksestä.²⁸

Naisjohtaja löytyi osastolle lopulta loppuvuonna 1899 Helsingistä asti. Mandi Ahlstedt²⁹ toimi Oulun työläisnaisissa sen alkutaipaleelta lähtien ja muistelee haastattelussa, miten Helsingistä pyydettiin apua kirjeen muodossa, jotta Oulun osastolle saataisiin alullepanija tekemään naisille herätystyötä ja avustusta osaston perustamisessa. Ahlstedtin mukaan Helsinkiin saapunut kirje oli hämmentynyt pääkaupungin päässä ja saanut nuoret naiset epäroimään lähtemistä Ouluun, koska heillä ei ollut kokemusta tämänkaltaiseen pestiin. Kirjeen kirjoittajan puuseppä Palomaan ehtona oli, että Ouluun tulijan tulisi olla käsityö taitoinen, koska palkka olisi vain 30 markkaa kuukaudessa, joten tulija tarvitsisi lisätuloja. Palomaa kuitenkin tarjoutui antamaan tulijalle ilmaisen asunnon.³⁰

²⁶ Oulun T. v. y. ptk 10.9.1899 § 14 s. 35. TA.

²⁷ *Louhi* 11.10.1899.

²⁸ Kenttä 1986, 84–85.

²⁹ Haastattelu hetkellä sukunimeltään Freyberg. Käytän selvyuden vuoksi hänen tyttönimeään, joka ollut tapahtuma hetkellä hänen kokonimensä. Hämäläinen 1946, 100.

³⁰ Hämäläinen 1946, 100–101.

Ahlstedt oli se, joka matkaan lähti, koska oli ammatiltaan ompelija ja koki, että hänet velvoitettiin tehtävään. Hän kuvaili lyhyesti ja pragmaattisesti naisosaston perustamista:

Saavuttuani Ouluun oli ensimmäinen tehtävä saada naisia koolle. Heitä kyllä saatiinkin kokouksiin lukuisasti ja miehet seurasivat mukana ja olivat kaikin tavoin asialle myötämielisiä. Naisosasto perustettiin, sille laadittiin säännöt, jotka työväenyhdistys hyväksyi, ja niin oli osasto valmis ja aloittamaan toimintansa.³¹

Oulun Työväenyhdistyksen naisosaston ensimmäisen johtajan Mandi Ahlstedtin sisko Ida-Aalle Teljo oli merkittävä hahmo suomalaisessa työväenliikhdinnässä. Hän oli ensimmäinen naisjohtaja Suomen Työväenpuolueessa ja myös ensimmäinen Työläisnaisten liiton puheenjohtaja. Hän ei pienoiseksi yllätykseksi ollut ompelija tai muu käsityöläinen vaan yksityisyrittäjä Nurmijärveltä. Sisarukset olivat liittyneet Helsingin Työväenyhdistyksen jäseniksi vuonna 1898.³²

Perustajan tai ”toimitsijain puute”, kuten se lähteessä ilmaistiin, hankaloitti sitä, ettei Oulussa saatu naisosaston toimintaa käyntiin, vaikka halua suuresti olikin. Ahlstedtin tiedot vahvistavat sitä, että naisilla oli selvästi vaikea asettua esiin auktoriteetiksi ja ottaa suurempaa roolia yhdistyksessä tässä kohden. Olihan hän itsekin toiminut vasta reilun vuoden Helsingin Työväenyhdistyksessä ja toi ilmi, että otti pakon sanelemana osaston vetäjän pestin vastaan. Huomionarvoista on kuitenkin se, että miehet halusivat löytää naisosastolle nimenomaan naispuolisen johtajan. Kukaan naisista ei ollut valmis astumaan paikallisella tasolla esiin. Naisten empiminen johtajan paikan vastaanottamisesta on luultavasti ollut ajan tuomaa kulttuurillisesti omaksuttua taipumusta jäädä sivuun.

Oulun Työväenyhdistys ja yhteiskunnallinen poliittinen ilmapiiri oli muutoinkin tuohon aikaan murroksessa. Poliittinen järjestäytyminen oli alkanut entistä suuremmalla volyyymilla niin paikallisella kuin valtiollisella tasolla. Suomen eri paikkakunnilla syntyi paljon uusia naisosastoja ja paikallisyhdistyksiä pitämään työläisten oikeuksista huolta. Oulun Työväenyhdistyksen naisosaston johtajan löytyminen oli vähäinen ongelma suuremmissa kontekstissa.

³¹ Hämäläinen 1946, 101.

³² Lähteenmäki 2000, 43–44.

Ahlstedtin lisäksi naisosaston perustamisen aikoihin johtokuntaan kuuluivat myös seuraavat henkilöt: Sofia Lammenkangas (Kesti-Helia), Katri Keränen³³, Katri Liimatainein, Riitta Pietilä (Koukkari), Jaakko Hätälä, Heikki Törmä, Eliina Korkala (Törmä), Jenni Kästämä ja Katri Karhu³⁴.

Yksi naisosaston alkuperäis- ja perustajajäsen, josta löytyi informaatiota, oli Jenni Kästämä os. Henttunen. Hän oli alkuperin kotoisin Muhokselta, mutta muutti jo pienenä tyttönä Ouluun. Hän toimi useana vuonna myös osaston puheenjohtajana ja oli osaston edustajana kokouksessa, kun Sosialidemokraattista naisliittoa (sos.-dem. naisliitto) perustettiin.³⁵ Sos.-dem. naisliitto oli alkuperäiseltä nimeltään Työläisnaisten liitto. Erillinen valtakunnallinen naisliitto perustettiin, koska naisilla ei ollut tarpeeksi poliittisia oikeuksia Suomessa. Työläisorganisaatioissa ei eurooppalaisella tasolla suosittu sukupuolittuneesti erillisiä työväenliikkeitä, koska katsottiin, ettei työväenliikkeessä ole erillistä naiskysymystä vaan ainoastaan työväenkysymys.³⁶

Kästämä oli hyvin aktiivinen osastojen aktiviteeteissa osallistuen esityksiin ja huvitoimikuntaan useiden vuosien ajan. Naisosaston toiminnasta hän kertoi, että kaupunginvaltuuston turvin osasto järjesti käsityökursseja raha-avustuksen avulla ja oli aloitteen tekijänä siinä, että kouluihin saataisiin keittoloita. Valtuusto hylkäsi anomuksen keittoloista. Hän mainitsi haastattelussaan myös sen, että Jaakko Hätälä³⁷ ja Jussi Viitanen³⁸ valittiin puheenjohtajiksi osastolle naisten tottumattomuuden takia järjestötehtävissä.³⁹

Perustamisesta lähtien naisosastolla oli poliittisia ulottuvuuksia, unohtamatta huvien merkitystä yhdistyksen piirissä. Ahlstedt kuvaili haastattelussaan osaston alkutaivalta työntäyteiseksi, vaikka oli loppujen lopuksi Oulussa vain 3,5 kuukautta. Hän kertoi, että jäsenet viettivät yhdistyksen tiloissa illat ja pyhät, milloin kokousta pitäen maisosaston nais-

³³ Oulun Työväenliikkeen harvoja alkuvuosien ”vaimoväkeen” kuuluvista edustajista. Osallistui etupäässä sivistys- ja kulttuuriaktiviteetteihin. Kenttä 1986, 68.

³⁴ Hämäläinen 1946,102.

³⁵ Hämäläinen 1946, 102–103.

³⁶ Lähteenmäki 2000, 24–26.

³⁷ Hätälä edusti työläismiehiä OTS:ssä jo porvarillisen johtokauden aikana. Kenttä 1986, 57.

³⁸ Viitanen toimi OTY:n toiminnassa ensisijaisesti luottamustehtävissä vuosisadan alusta asti ja myöhemmin sisällissodan jälkeen hän oli keskeinen sos.dem. Työväenyhdistyksen jäsen. Kenttä 1986, 69.

³⁹ Hämäläinen 1946, 102–103.

ten kanssa keskenään, milloin myös miehet mukaan ottaen. Aktiviteetteihin kuului näytelmä- ja lausuntaharjoituksia, sekä kokousten alustuksia. Myös suosittu iltamat olivat jääneet mieleen, jossa hän oli päässyt itsekin puhumaan. Muisteluissaan hän tuo ilmi Kainuun nälänhädän ja siihen kerätyt avustusrahat, johon yritettiin Porvarillisten naisten kanssa yhteistyössä kerätä varoja, mutta he olivat evänneet yhteistyöpyynnöt herjaten naisosaston rahoja synnillisiksi. ”Tietysti toimitimme rahat puutetta kärsiville omana lähetystenä”, Ahlstedt totesi.⁴⁰

Osasto pyrki jo alkajaisiksi tekemään avauksia huono-osaisten auttamiseksi ja tähtäsi iltamien avulla poliittiseen toimijuuteen. Ahlstedtin mieleen jääneestä Kainuun nälänhädän avustuseräyksestä haluttiin ilmoittaa myös yleisölle, jotta rahaa saataisiin kerätyksi:

Iltaoman nälänhätääkärsivien hyväksi aikoo Oulun työväenyhdistyksen naisosasto parin viikon kuluttua toimeenpanna Palokunnantalolla, jonka huoneisto on vuokratta annettu sanottuun tarkoitukseen käytettäväksi.⁴¹

Aktiivisuudesta ja poliittisten linjausten tekemisestä osaston kokouksessa tammikuun lopussa noteerattiin ja siitä kirjoitettiin *Kaiku*-lehdessä seuraavanlaisesti:

Keskustelun alaisena oli m.m. työläisnaisten aseman parantaminen, sekä taloudellisesti että henkisesti, työajan lyhentäminen ja palkkaetujen järjestäminen niin, että samasta työstä maksettaisiin sama palkka sukupuoleen katsomatta. Väkeä oli lukuisasti kokoontunut, mutta harvat ottivat osaa keskusteluun.⁴²

Ahlstedtin tultua puheenjohtajaksi naisilla oli poliittisia pyrkimyksiä ja motivaatiota ajaa naisten etuja osaston ja Oulun Työväenyhdistyksessä ja myös paikkakunnan asioita. Johdospäätöksenä voisi todeta, että naisilla oli halua ainakin ideologisella tasolla muuttaa naisen asemaa yhteiskunnassa ja saada se tasavertaisemmaksi suhteessa miehiin. Tässä kohden rohkeus asettua esille oli vielä heikolla tasolla. *Kaiku*-lehden kirjoitus antaa käsityk-

⁴⁰ Hämäläinen 1946, 101–102.

⁴¹ *Oulun Ilmoituslehti* 7.2.1900.

⁴² *Kaiku* 29.1.1900.

sen, että vain harvat osallistuivat keskusteluun ja olivat näin ollen reaktiivisia. Naiset olivat kuitenkin heränneet ja heidän toimijuutensa oli alkanut lipua hiljaisista työmuurahaista kohti taistoa paremman yhteiskunnan puolesta.

2. Naiset huvitoimikunnassa ja aktiivisuuden notkahdus

Naisten järjestäytymisessä Oulun Työväenyhdistyksen sisällä oli nähtävillä se, että he halusivat omalla panoksellaan ja tarmokkuudellaan ottaa osaa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Se ei ollut barrikadeilla olemista, verbaalisia julkisia esityksiä tai kirjoitettuja kannanottoja. He osallistuivat siten, miten parhaiten osasivat eli kädentaidoillaan ja osakkuudellaan. He olivat toimijoita, jotka nimenomaisesti toimivat tekemällä erinäisiä aktiviteetteja toimikunnissa ja osastoissa.

Pääasiallinen lähdeaineistoni, eli huvitoimikunnan ja ompelijattaren -pöytäkirjat vuosilta 1900–1907 antaa naisosaston toiminnasta informaatiota vasta vuoden 1900 maaliskuulta. Ensimmäisessä kokouksessa läsnä oli Neiti Ahlstedt, Korkala, Keränen, Kangas, sekä Herrat Viitanen ja Törmä. Kokouksen saldo oli seuraavanlainen; todettiin tammikuussa pidetyn iltaman voitot, päätettiin antaa kaikki voitetut rahat rahaston hoitajalle ja päätettiin seuraavan kokouksen päivä, joka tulisi olemaan seuraavana maanantaina kello puoli yhdeksän. Toimikunnan kirjuri toimi pidetyssä kokouksessa Katri Heilala, niin kuin monissa muissakin kokouksissa samaisena vuonna.⁴³

Pöytäkirjojen anti vuoden 1900 osalta oli vähäinen. Kokouksia pidettiin harvoin ja ne keskittyivät pitkälti viihteen ja aktiviteettien kehittämisiin jäsenille, kuten kävelyretkien tai näytelmän pitäjien suunnitteluun. Pöytäkirjat eivät olleet myöskään kronologisia; ne hypähtelevät vuodesta 1900 yhtäkkiä vuoteen 1902. Niiden sisältö on paljon itseään toistava; ketä oli milloinkin paikalla, kuka toimi kirjuri, mitä aktiviteetteja päätettiin pitää ja milloin. Toimikunnassa toimi myös miehiä, mutta naiset olivat selvästi reilummin edustettuina.⁴⁴

Huvitoimikunta oli tärkeä osa Työväenyhdistystä. Naisten panos oli pitkälti toimikunnan ja muiden seurallisten aktiviteettien järjestämisessä, kuten iltamien, arpajaisten ja juhlien. Varsinkin arpajaisten järjestäminen vaati pitkällistä panosta käsityöseuran tiimoilta voittojen valmistamisen takia. Naisten panos oli kuvattua vapaa-ajan aktiviteetit ja kartuttaa OTY:n rahavirtoja näiden avulla. Voidaankin todeta naisten ja heidän aktiviteettien olleen

⁴³ Ptk Naisosaston (N.O.) Huvitoimikunnalle 4.3.1900. s. 2–3. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁴⁴ Ptk N.O Huvitoimikunnalle 1900–1907. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

yhdistyksen massiivisin rahasampo. Toimikunnassa oli vuosisadan loppupuolella kaksikymmentäviisi jäsentä.⁴⁵

Aktiviteettien järjestäminen vaati paljon organisoimista ja tausta työtä ennen varsinaisia tapahtumia. Naiset mieltivät kuvaelman aiheita, ovimaksujen hintoja, sanomalehtiin ilmoituksien kirjoittajia ja sitä kenet he laittaisivat ovelle toimimaan järjestyksenvalvojana tapahtumissa.⁴⁶ Iltaman suunnittelua havainnollistava huvitoimikunnan pöytäkirjan kirjaus vuodelta 1900: ”Iltamaa päätettiin ottaa kaksi tahi kolme kuvaelmaa. Kuvaelman laatimista varten valittiin kaksi henkinen komitea johon tuli valituiksi Neiti Teppo ja Käsätäjä”.⁴⁷

Huvitoimikunnan pöytäkirjoista löytyy muutama ote, jotka eivät varsinaisesti liity iltamien suunnitteluun, vaan ovat lievästi kantaaottavia. Naisia oli alkanut häiritä tupakanpoltto ja nuori, mutta päättäväinen Mandi Ahlstedt esitti sen lakkauttamista huoneistossa: ”Esitys synnytti kiivaan keskustelun ja päätettiin 14 äänellä 12 vastaan hyväksyä naisosaston esitys”.⁴⁸ Alkuvuodesta 1901 on myös merkintä, jossa lyhyesti ja ytimekkäästi esitettiin ja päätettiin, ettei poikia haluta ottaa huvitoimikuntaan enää mukaan.⁴⁹ Päätös on voinut tulla naisten ymmärryksestä siitä, että he ahersivat huvitoimikunnassa ahkerasti jo omin päin, eikä nähneet miesten panosta tarpeelliseksi.

Aktiivisen alun jälkeen tapahtui kuitenkin notkahdus ja toiminta hiipui muutamia vuosia perustamisen jälkeen. Osaston johtokunnan jäsenet avioituivat samoihin aikoihin ja kodin askareet tulivat naisten ykkösprioriteetiksi.⁵⁰ *Kaleva*-lehti uutisoi osaston vuosikokouksen tiimoilta maaliskuussa vuonna 1903 kuinka laimeaa toiminta oli. Kokouksia oli pidetty vain siten, että johtokunnan kokouksia oli ollut viisi ja itse osaston kaksi. Kokouksissa oli keskusteltu vain juoksevista asioista. Iltamista mainittiin, että niitä oli pidetty kaksi yhdistyksen jäsenten kesken ja yksi perheiltama. Myös osaston tuloista kerrottiin ja siitä ketä johtokuntaan valittiin ja ketkä neidit tulivat valituksi huvitoimikuntaan.⁵¹

⁴⁵ Hämäläinen 1946, 100.

⁴⁶ Ptk N.O Huvitoimikunnalle 31.3.1902. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁴⁷ Ptk N.O Huvitoimikunnalle 6.11.1900 § 3 s. 8. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁴⁸ Oulun Työväenyhdistyksen ptk. 1900–1901. 4.2.1900 § 14 s.14. TA.

⁴⁹ Ptk N.O Huvitoimikunnalle Helmikuu 1901 § 3 s.13. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁵⁰ Hämäläinen 1946, 103.

⁵¹ *Kaleva* 9.3.1903.

Naisosastossa tapahtunut notkahdus on hyvä esimerkki kuvaamaan sitä, kuinka turbulenssissa naisten elämä yhteiskunnallisella tasolla tuolloin vuosisadan vaihduttua oli. Työläisnaisliikkeet ja naisasiajärjestöt eivät sattumalta syntyneet kyseisenä ajanjaksona. Niin työläis- kuin porvarisnaisaktiivien piti määritellä roolit uudelleen mieltien perhetään ja naiseuttaan, samaten kuin sitä mitä on puhdas ja oikeaoppinen elämä. Kaikki vanha oli murroksessa; perhemallit ja koot muuttuivat, äidit kävivät töissä, kaupungistuminen voimistui, kirkon arvoja kyseenalaistettiin. Yhä individualistisemmat naiset olivat alkaneet valjastamaan tarpeitansa ja kykyjänsä niin perheen kuin yhteiskunnan tarpeisiin.⁵²

Aino Saarinen on perehtynyt Työväenliikkeen naisiin sukupuolentutkimuksen kautta ja on nostanut vahvasti kirjassaan esiin, miten naisen asema on toissijainen aina suhteessa miehiin ja näin ollen läpäisee myös luokkarakenteen. Hän nostaa esiin, kuinka myös työväenluokassa sukupuoli jo itsessään muodostaa sisäisen perustan kerrostuman, josta voi löytää arvotuksia, asenteita ja tekoja, jotka ylläpitävät naisten toissijaista asemaa. Saarinen myös pohtii, tuleeko työväenliikkeen ollenkaan murtaa tämänkaltaista alisteisuutta, joka ei ole rajattavissa poliittisen työn alle, vaan vallitsee kaikissa yhteiskuntamme rakenteissa, tilanteissa ja suhteissa.⁵³

Osaston hiipuminen naisten avioituttua ja heidän keskittymisensä perheeseen kertoo siitä, kuinka erilaisia rooleja naisilla oli tuon ajan Suomessa ja valintoja perheen, työnteon ja aktiivisen poliittisen toiminnan välillä piti tehdä. Tasa-arvoon tähtäävä Työväenliikkeen ei ollut 1900-luvun Suomessa immuuni sille, että naisten piti valita roolinsa, eikä äitiyttä ja poliittista toimijuutta voinut yhdistää.

⁵² Lähteenmäki 2000, 39.

⁵³ Saarinen 1985, 115.

3. Ompelijatar -osasto ja ääni naisille

Naiset perustivat ompelijatar -ammattiosaston kuihtuneen naisosaston rippeille vuonna 1904.⁵⁴ Perustamiselle oli tarve ompelijattarien kohtaamien monien epäkohtien takia, jotka eivät poistuisi, kun liittymällä yhteistoimintaan ja olemalla yksimielisiä.⁵⁵ Osaston ensimmäinen pöytäkirja merkintä on helmikuulta vuodelta 1904. Kokouksen avasi Katri Keränen, joka toivotti tervetulleiksi läsnä olevat henkilöt ja kehotti valitsemaan kokoukselle puheenjohtajan. Puheenjohtajaksi valittiin Herra Karhu ja kirjuriksi Ida Heikkinen.⁵⁶ Johtokuntaan tuli valituksi Rouva Tilda Roos, Neidit Katri Keränen, Greeta Keränen, Ida Heikkinen, Fanni Heikkinen ja Hanna Pääkkönen.⁵⁷ Kokouksessa päädyttiin myös lopputulemaan, että huvitoimikunnalle ja ompelijatar -osastolle tulisi yhteinen huvitoimikunta ja alkuperäiselle huvitoimikunnalle jätettiin valitsematta jäsenet.⁵⁸

Ompelijatar -osaston pöytäkirjoissa näkyy aiempaa poliittisempi sävy verrattuna huvitoimikunnan kokous pöytäkirjoihin. Ensinnäkin pöytäkirjassa valitaan agitaattoriksi neiti Katri Keränen⁵⁹. Samaisessa helmikuun lopun kokouksessa päätettiin hankkia esitelmän pitäjä, jonka kuuluisi ensisijaisesti puhua työpäivän lyhentämisestä.⁶⁰ Huhtikuussa vuonna 1904 työntekijöiden oikeuksien vaatiminen jatkuu edelleen: ”Johtokunnan huoleksi jätettiin kiertokirjeiden laatiminen, joita päätettiin lähettää yleisiin työpaikkoihin. Ja pyydetään niissä kirjeissä työpäivän lyhentämistä ja palkan korotusta työntekijöille.”⁶¹

Naisten valitseminen agitaattoreiksi, työpäivän lyhentämiseen tähtäävät esitykset ja työläisten oikeuksia parantavat ehdotukset kertovat siitä, että naiset ottivat selkeämmin roolin aloitteellisina toimijoina. On myös merkille pantavaa, että ompelijatar -osasto toimi alusta asti naisvoimalla; päätöksiä tekivät naiset ja kokouskirjurina toimi nainen, joten voisi todeta, että tässä kohden naisilla oli jonkinlainen ääni kuuluvissa Oulun Työväenyhdistyksen sisällä ja sen osastossa.

⁵⁴ Vuosikertomus Oulun T. v. y. Naisosaston toiminnasta v.1909. s.20. Oulun Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys C:C1. TA.

⁵⁵ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 12.2.1905 s.23. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁵⁶ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 7.2.1904 § 1 s.19. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁵⁷ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 7.2.1904 § 4 s.20. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁵⁸ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 7.2.1904 § 6 s.20. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁵⁹ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 28.2.1904 § 3 s.21. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁶⁰ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 28.2.1904 § 4 s.21. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁶¹ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 10.4.1904 § 3 s.21. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

Vuoden 1905 osaston pöytäkirjoista on havaittavissa enenevässä määrin poliittisesti aktiivista toimintaa varsinkin työolojen parantamisesta työläisille. Kevään kynnyksellä kokouspöytäkirjoissa on selkeä vaatimus naisilta:

*Kysymys työpäivän lyhennyksestä otettiin uudelleen keskusteltavaksi. Ja tultiin yksimieliseen päätökseen, että ruvetaan vaatimaan 10 tuntista työpäivää Toukokuun 1 päivästä alkaen.*⁶²

Ompelijattaret alkoivat lähettää kiertokirjeitä eri työnantajille, jotta heidän vaatimuksiinsa vastattaisiin. Työnantajat, joille kirjeet lähetettiin, mainitaan kokouspöytäkirjassa.⁶³ Kirjeisiin ei tullut annettuun päivämäärään saakka vastauksia, joten naiset päättivät perustaa kolme henkisen komitean, jotta työnantajilta saataisiin suora vastaus vaateisiin lyhennetystä työpäivästä.⁶⁴ Asia on ratkennut työläisten eduksi 1.5.1905 kirjatussa kokouspöytäkirjassa seuraavasti:

*Hyväksyttiin komitean vastaus, että työnantajat ovat suostuneet työpäivän lyhennykseen. Päätettiin siis ottaa käytäntöön 10 tuntinen työpäivä.*⁶⁵

Silittäjien palkoista ja työloista tuli myös iso kysymys osastolle ja niistä on merkintöjä useasti kevästä 1905 lähtien, kun työpäivän lyhennys on mennyt läpi ja epäkohtiin aletaan tarttua enemmän. Huhtikuun lopussa osasto päätti kutsua silittäjät keskustelemaan siitä, voisivatko hekin vaatia työpäivää lyhemmäksi.⁶⁶ Osasto vaati myös, että laadittaisiin uusi palkkausjärjestelmä, koska silittäjät olivat mitoittaneet työnsä kappalehinnoittelun jokainen omalla tavallaan ja sitä tulisi yhtenäistää. Pöytäkirjaan oli merkitty uudet hinnat siitä mitä erinäisten tekstiilien silittäminen kappaleelta maksaa.⁶⁷ Seuraavassa osaston kokouksessa silittäjät liittyivät ompelijatar -osastoon.⁶⁸

⁶² Ptk Ompeliatar ammattiosastolle 16.4.1905 § 2 s. 28. TA.

⁶³ Ptk Ompeliatar ammattiosastolle 16.4.1905 § 3 s. 28. TA.

⁶⁴ Ptk Ompeliatar ammattiosastolle 30.4.1905 § 3 s. 30. TA.

⁶⁵ Ptk Ompeliatar ammattiosastolle 1.5.1905 § 2 s. 31. TA.

⁶⁶ Ptk Ompeliatar ammattiosastolle 15.5.1905 § 1 s. 31. TA.

⁶⁷ Ptk Ompeliatar ammattiosastolle 15.5.1905 § 4 s. 32. TA.

⁶⁸ Ptk Ompeliatar ammattiosastolle 21.5.1905 § 11 s. 25. TA.

Toiminta osastossa näyttäytyi aikaisempaa aktiivisemmalta poliittisesti ja innostusta tuntui olevan, kun työpäivääkin saatiin lyhemmäksi 10 tuntiin. Osaston vuosikertomuksesta kuitenkin ilmenee, että toiminta laimentui alkuinnostuksen jälkeen ja jäseniä oli vaikea saada kootuksi kokouksiin. Linjauksia tehtiin niin oppilasolojen järjestämisestä, alimman päiväpalkan määrittelystä ja kertomuksessa myös kerrotaan, kuinka kiertokirjeiden avulla lähestyttiin työnantajia palkkausasiassa. Vuosikertomus tuo myös ilmi, että kysymys raukesi, koska työnantajat jättivät vastaamatta ja ompelijattaria oli paljon järjestön ulkopuolella. Silittäjien mukaan ottaminen osastoon ja heidän työolojen ja -palkkaus tuodaan ilmi, mutta todetaan, että hekin tuntuivat välinpitämättömiltä yhteistoiminnalle. Osastosta oli päässyt edustamaan neiti Olga Lode Tampereella pidettyyn yleiseen työläisnaisten kokoukseen. Vuoden lopussa jäseniä osastolla oli 37.⁶⁹

Nukuksissa ollut naisosastokin heräsi ja aktivoitui politisoituneen ilmapiiriin myötä. Vuosina 1904–1906 käyty äänioikeustaistelu oli naisille poliittisen toiminnan läpimurto. Vuonna 1907 ensimmäisessä eduskunnassa istuvista kansanedustajista yhdeksän oli sosialidemokraattisen puolueen naispuolista kansanedustajaa.⁷⁰ Oulussa naisten panos taisteluun muotoutui joukkotoiminnaksi asti.⁷¹ Toimintaa äänioikeustaistelussa kuvataan näin vuonna 1906 Työväenyhdistyksen vuosikertomuksessa:

*Naisetkin ovat siinä määrin heränneet oikeuksiensa vaatimaan, että panivat toimeen yksinomaan naisten mielenosoitusretken naisten äänioikeuden puolesta. Ilokseen saikin nähdä työläisnaisten niin lukuisasti kulkueeseen osaaottavan.*⁷²

Ompelijatar -osaston pöytäkirjoissa oli vuonna 1905 useita kirjauksia tuolloin vallinneesta äänioikeuskysymyksestä: ”Pysyttiin entisessä päätöksessä otetaan osaa mielenosoitusretken äänioikeusasian hyväksi, jos tulee tehtäväksi.”⁷³ Mielenosoitusretken menojen korvaamiseksi myönnettiin myös samaisen vuoden maaliskuussa viisi markkaa

⁶⁹ Kertomus, Oulun TW Yhdistyksen Ompelijatar osaston toiminnasta v 1905. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁷⁰ Aro et al. 1995, 6.

⁷¹ Hämäläinen 1946, 103.

⁷² Kertomus Työväenyhdistyksen toiminnasta vuonna 1905. Johtokunnan kertomuksia. s.32. Oulun T.v.y.:n ptk 1905–1906 C:C1. TA.

⁷³ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 12.2.1905 § 8 s. 24. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

Työväenyhdistykselle.⁷⁴ Toukokuun kirjauksessa vahvistettiin, että mielenosoitusretkeen otettaisiin osaa ja valittiin kaksi airuetta, jotka olivat K Keränen ja Anna Oikarinen.⁷⁵

Äänioikeuskysymys aiheutti keskustelua osastossa pitkin vuotta 1905. *Kaleva*-lehdessä kirjoitettiin lokakuussa samaisena vuonna, kuinka osasto alkoi kartuttamaan äänioikeusrahastoa ja mietti paikallisen agitaattorin saamista ja puhujan tarvetta myös maaseudulle, joka valaisisi ihmisiä. Kirjoituksen lopetuskappale tiivistää hyvin niin äänioikeustaistelun, mutta myös koko naisosaston alkuvuosien tilanteen ja naisten toimijuuden osastossa:

*Naisia oli kokoontunut werrattain paljon keskustelemaan leipäkysymyksistä. Keskustelu oli wilkasta, mutta paljon on vielä wäliinpitämättömyyttä meissä. Naiset, meidän pitää herätä tuosta wäliinpitämättömyyden ja tietämättömyyden unesta ja waatia osamme, jota meiltä on riistetty, — sanoo kirjeenwaihhtajamme.*⁷⁶

Naisia vaivasi naisosaston, huvitoimikunnan ja ompelijatar -osaston perustamisesta lähtien varovaisuus. Innokkuutta ja halukkuutta poliittisiin avauksiin ja toimintaan oli, mutta alun aktiivisuuden jälkeen kaikissa naisten järjestäytyneimmissä osastoissa ja toimikunnissa tapahtui kuihtuminen, ja kokouksissa kävijöitä ei tuntunut riittävän. Aikajänne mitä tarkastelin, oli vielä aikaa, jolloin Työväenliikkeen järjestäytyminen oli keskeneräistä, eikä ideologia ollut Suomessa vielä kovin levinnyttä⁷⁷. Ottaen huomioon, että Suomessa naiset järjestäytyivät samana vuonna kuin Oulun Työväenyhdistyksen naisosasto perustettiin, voi ymmärtää, että naisten yhteiskunnallinen asema ja siihen vaikuttaminen oli varsinkin työväen naisten piirissä vielä lasten kengissä ja tämä näkyi myös naisosaston naisten epäröivässä ja laimeassa osanotossa. Voisi siis todeta, että naiset olivat nais- ja ompelijatar -osastoissa ja huvitoimikunnassa enemmän reaktiivisia kuin proaktiivisia toiminnan ensimmäisen vuosikymmenen aikana.

⁷⁴ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 5.3.1905 § 3 s. 25. TA. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁷⁵ Ptk Ompelijatar ammattiosastolle 21.5.1905 § 3 s. 33. TA. Oulun Sosialistinen Naisyhdistys. C:1. TA.

⁷⁶ *Kaleva* 6.10.1905.

⁷⁷ Hämäläinen 1946, 64.

Loppulause

Perehdyin tutkielmassani selvittämään Oulun Työväenyhdistyksen naisosaston naisten toimijuutta ja toimintaa osaston ensimmäisen kuuden vuoden ajalta. Tarkastelun alaisena oli tutkia mitä naiset tekivät Oulun Työväenyhdistyksen osastoissa, eli minkälaisissa rooleissa he toimivat, minkälaiset roolit heille annettiin ja mitä heiltä odotettiin. Roolien antamista ulkopuolelta tuli myös tarkastella sillä silmin, että niin lähdekirjallisuuden, kuin osa alkuperäislähteistä oli kirjoittanut mies. Osaston perustamisidean takana on mies, joten Oulun Työväenyhdistyksen naisosaston toiminnalla on lähtökohtaisesti ollut motiivi, joka muovasi naisten toimijuutta. Myös tutkimusajankohtaani käsiteltävää aikalaikirjoittelua sanomaledissä tarkastelin siltä osin, mitä sieltä ilmeni Oulun Työväenyhdistyksen naisosaston tiimoilta.

Naisten toimijuus oli alkukankeuksien jälkeen aktiivista, he osallistuivat ja osallistuttivat itse itseään hanakammin ja tekivät myös konkreettisia tekoja paikallisten epäkohtien muutokselle. Naiset olivat yhdistykselle rahasampo jo ennen naisosaston perustamista he toimivat ruohonjuuritasolta järjestäen erilaisia aktiviteetteja ja iltamia, jolla oli selkeästi myös sivistyksellisiä päämääriä. Tutkielman ajankohtani ollessa 1900-luvun alku oli naisten yhteiskunnallinen vaikuttaminen vielä alkutekijöissään, joka näkyi myös paikallisen osaston varovaisessa toiminnassa ja siinä, että tämänkaltaisen toimintaan oli vaikea saada naisjohtajaa.

Naisosaston ensimmäiset vuodet olivat epäaktiivisia, kokouksia oli harvoin ja aktiivijäsenten perheenisäys samoihin aikoihin 1900-luvun alussa aiheutti sen, että osaston toiminta hiipui kokonaan. Osaston raunioille tuli ompelijatar -osasto, koska koettiin, että yhteenliittymistä tarvittiin, jotta työläisten ja tässä tapauksessa ompelijattarien työoloista tulisi paremmat. Vuonna 1905 myös naisosasto aktivoitui uudelleen ja tällöin käytiin äänioikeustaistelu, joka oli myös työläisnaisille erittäin tärkeä ja Oulussakin naiset aktivoituivat omalle mielenosoitusretkelle, joka oli merkille pantavaa myös työläismiesten mielestä.

Tutkielman käsittäessä osaston toimintaa ensimmäisen vuosikymmenen aikana, jolloin suurimmilta yhteiskunnan kahnauksilta oli vielä vältytty, voisi jatkotutkimuksessa tämän

aiheen tiimoilta tarkastella miten naisten toimijuus ajan saatossa muuttui. Ensimmäisen maailmansodan, Suomen sisällissodan ja sen seurauksena tulleen itsenäisyyden takia Oulun Työväenyhdistys radikalisoitui ja hajaantui – samoin sen naiset. Naisten järjestäytyneestä poliittisesta toiminnasta tuli Suomessa koko ajan järjestäytyneempää, naiset aktivoituivat ja pääsivät päätöksenteon elimiin. Ne naiset, jotka olivat toiminnassa mukana vielä yhteiskuntaa horjuttavien muutosten aikana, olivat jo radikaalimpia ja enenevässä määrin epäreiluutta kokevia yksilöitä, joiden toimijuudelle löytyi erilaiset intressit toimia yhdistyksessä ja osastoissa, kuin edeltäjillensä. Tutkimuksen aiheena voisikin olla ompelijattarista taistoon käyneiden naisten intressit ja sisäiset tekijät siihen, miksi he näkivät työväenliikkeessä toimimisen hyödyttävänä ja halusivatko he toiminnallaan ajaa naisten asiaa ja ottivatko he aktiivisemmän roolin päätöksenteossa yhdistyksen sisällä ajan saatossa?

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Lähteet

”Poliittinen historia”. Helsingin Yliopisto -verkkosivut. <https://www.helsinki.fi/fi/valtio-tieteellinen-tiedekunta/tutkimus/tieteenalat-ja-tutkimuskeskukset/poliittinen-historia>
(Luettu 19.3.2022)

”Raittiusliike eteni kotipolton kiellosta kohti täysraittiuutta”. Itsenäisyys100 verkkosivut. <http://itsenaisyys100.fi/raittiusliike-eteni-kotipolton-kiellosta-kohti-taysraittiuutta/>
(Luettu 29.4.2022)

”Toimijuus”. Tieteentermipankki -sivusto. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatus-tieteet:toimijuus> (Luettu 17.3.2022)

”Sukupuolentutkimus”. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos -verkkosivusto. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolentutkimus>
(Luettu 19.3.2022)

II Painamattomat lähteet

TYÖVÄEN ARKISTO (TA)

Oulun Sosialistinen naisyhdistys

Pöytäkirja N.O huvitoimikunnalle 1900–1907

Oulun Sosialidemokraattinen työväenyhdistys (Digit.arkisto:
<https://yksa.disec.fi>)

Työväenyhdistyksen pöytäkirjat

Oulun Työväenyhdistyksen pöytäkirjat 1900–1901

Oulun Työväenyhdistyksen pöytäkirjat 1905–1906

Oulun Työväenyhdistyksen pöytäkirjat 1909

III Painetut lähteet

1. Lähdekirjallisuus

Hämäläinen, Kalle. 1946: *Oulun työväenyhdistys 60 vuotta: katsaus kuuden vuosikymmenen toimintakauteen.*

2. Sanoma- ja aikakauslehdistö

Kaiku 21.4.-26.5.1899, 29.1.1900

Kansan tahto 22.11.1906

Kaleva 9.3.1902, 6.10.1905

Louhi 11.10.1899

Oulun Ilmoituslehti 7.2.1900

IV Tutkimuskirjallisuus

Aro, Pirkko & Hentilä, Marjaliisa & Nissinen, Irma. 1995: *Työläisnaisen tarina.* Hakapaino Oy.

Kenttä, Risto. 1986: *Oma apu, paras apu. Oulun Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys ry. 100 vuotta 1886–1986.* PT-Paino Oy.

Landgren, Lars & Leino-Kaukiainen, Pirkko & Tommila, Päiviö. 1988: *Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905.* Kustannuskiila Oy.

Lähteenmäki, Maria 2000: *Vuosisadan naisliike: Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa.* Hakapaino Oy.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2009: *Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV.* Tampereen Yliopisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>

Saarinen, Aino 1985: *Vapautta naisille! Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta*. Oulun Yliopiston historian laitos.